

อุปลักษณเชิงมโนทัศน์เกี่ยวกับ “บุญคุณ” ในภาษาไทย

ธรรมวัฒน์ พัฒนาสุทธินนท์

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถ้อยคำอุปลักษณที่สะท้อนมโนทัศน์เกี่ยวกับ “บุญคุณ” ในภาษาไทย โดยเก็บข้อมูลด้วยคำค้น “บุญคุณ” จากคลังข้อมูลภาษาไทยแห่งชาติของภาควิชาภาษาศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พบข้อความที่ปรากฏถ้อยคำอุปลักษณเกี่ยวกับบุญคุณจำนวนทั้งสิ้น 403 ข้อความ ผลการศึกษาพบว่า ถ้อยคำอุปลักษณที่สะท้อนมโนทัศน์เกี่ยวกับบุญคุณมี 3 มโนทัศน์ ได้แก่ [บุญคุณ คือ วัตถุสิ่งของ] [บุญคุณ คือ หนี้] และ [บุญคุณ คือ มนุษย์] มโนทัศน์เกี่ยวกับบุญคุณที่พบสะท้อนวิธีการทำความเข้าใจ “บุญคุณ” อันเป็นความคิดที่เป็นนามธรรมด้วยการถ่ายโยงจากประสบการณ์ที่มีมนุษย์รู้จักและเข้าใจ มโนทัศน์เกี่ยวกับบุญคุณที่พบยังสะท้อนให้เห็นแนวคิดในสังคมวัฒนธรรมไทยบางแง่มุม

คณะอักษรศาสตร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประเทศไทย

thammawat.p@ku.th

บทความวิจัย

รับบทความ: 20 เมษายน 2565

แก้ไขบทความ: 21 มิถุนายน 2565

ตอบรับ: 30 สิงหาคม 2565

คำสำคัญ บุญคุณ อุปลักษณเชิงมโนทัศน์ ภาษากับวัฒนธรรม

Conceptual Metaphor related to “Bunkhun” in Thai

Thammawat Phatthanasutinon

Abstract

This article aims to study the metaphorical expression which reflects the concept of “Bunkhun” (favor) in Thai. The data was collected from the Thai National Corpus of the Department of Linguistics, Faculty of Arts, Chulalongkorn University by using the keyword “Bunkhun”. A total of 403 messages were found with metaphorical expressions related to “Bunkhun”. The study found that there are three concepts about “Bunkhun” in Thai which are [BUNKHUN IS AN OBJECT], [BUNKHUN IS DEBT], and [BUNKHUN IS HUMAN]. The concepts found reflect how humans understand “Bunkhun” which is an abstract idea that is drawn from human physical experience and understanding. Additionally, the concepts of “Bunkhun” found also reflect some aspects of social interaction among Thai people.

*Faculty of Arts
Chulalongkorn University
Thailand*

thammawat.p@ku.th

Research Article

Received: 20 April 2022

Revised: 21 June 2022

Accepted: 30 August 2022

Keywords: Bunkhun, conceptual metaphor, language
and culture

1. ที่มาและความสำคัญ

“บุญคุณ” เป็นแนวคิดสำคัญแนวคิดหนึ่งในสังคมไทย หมายถึง “ความผูกพันทางจิตใจระหว่างผู้ที่มีความปรารถนาดีให้กับผู้อื่น และผู้ที่ได้รับความปรารถนาดีจะจดจำสิ่งนั้นและพร้อมที่จะตอบแทนแก่ผู้ให้ความปรารถนาดี รวมทั้งเป็นพื้นฐานของความสัมพันธ์ในสังคมไทย” (Klausner, 1993; Komin, 1990) สอดคล้องไปในทางเดียวกับราชบัณฑิตยสถาน (2556) ที่ได้ให้ความหมายของคำว่า “บุญคุณ” ไว้ว่า “น. ความดีที่ทำไว้ต่อผู้ใดผู้หนึ่งและสมควรจะได้รับการตอบแทน เช่น พ่อแม่มีบุญคุณต่อเรา จากนิยามของคำว่า “บุญคุณ” ข้างต้นจะเห็นได้ว่าเป็นความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างคนสองฝ่าย กล่าวคือ ฝ่ายหนึ่งเป็นผู้ให้ “บุญคุณ” ขณะที่อีกฝ่ายหนึ่งเป็นผู้รับ “บุญคุณ” อย่างไรก็ตาม หากตั้งคำถามว่า แท้จริงแล้ว “บุญคุณ” คืออะไร ย่อมอธิบายได้ยาก เนื่องจากเมื่อพิจารณานิยามของ “บุญคุณ” ข้างต้นแล้วจะเห็นได้ว่าบุญคุณเป็นความคิดที่เป็นนามธรรม ไม่สามารถมองเห็นได้ เป็นสิ่งที่มนุษย์ยากที่จะเข้าใจ แต่การที่มนุษย์สามารถเข้าใจและอธิบายสิ่งที่ เป็นนามธรรมเช่น “บุญคุณ” เป็นเพราะภาษาที่ใช้ในการถ่ายทอดความคิดของมนุษย์ด้วยการเชื่อมโยงประสบการณ์ที่เป็นนามธรรมเข้ากับประสบการณ์ที่เป็นรูปธรรมอันเป็นแนวคิดหนึ่งทางภาษาศาสตร์ คือ แนวคิดอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ (conceptual metaphor)

แนวคิด “อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์” (conceptual metaphor) เป็นแนวคิดที่ศึกษาภาษากับระบบความคิดของมนุษย์ โดยเลคอฟและจอห์นสัน (Lakoff & Johnson, 1980) กล่าวถึงอุปลักษณ์ว่าเป็นการเปรียบเทียบสิ่งสองสิ่งซึ่งอยู่ต่างแวดวงความหมายกันผ่านถ้อยคำต่าง ๆ ที่ใช้สื่อสารกันในชีวิตประจำวัน ในกรณีของ “บุญคุณ” ผู้วิจัยเห็นว่ามีการใช้รูปภาษาที่แสดงการเปรียบเทียบบุญคุณกับอีกสิ่งหนึ่งดังตัวอย่างต่อไปนี้

- (1) ...ตำแหน่งของครูพิศมัยยังคงอยู่ที่บ้านดอนยุงไม่เคยเปลี่ยนแปลง การย้ายทั้งสองครั้งศึกษาได้เปล่า ๆ หนึ่งพัน แกรมยังได้บุญคุณจากครูทั้งสอง และผู้ที่ติดตามไปกินเลี้ยงที่ร้านเตี้ยใจอีกด้วย...

(PRSH013¹, คลังข้อมูลภาษาไทยแห่งชาติ)

- (2) ...การกำหนดระบบค่านิยมของสังคมไทยมีจุดร่วมและจุดต่าง ๆ จากสังคมจีน คือ สังคมไทยอาจจะเชื่อว่าบุญคุณต้องทดแทน หากทว่าไม่ค่อยยอมรับเรื่องความแค้นต้องชำระเนื่องจากสังคมไทย ไม่ให้ความชอบธรรมกับการมีจิตพยาบาทอาฆาตแค้น...

(ACSS071, คลังข้อมูลภาษาไทยแห่งชาติ)

- (3) ...ชายแดนก็เลยอนุมัติให้จับเป็นตัวแทนของโรงพยาบาลทำงานนี้โดยไม่ต้องเสียวันลาภกิจเป็นไงพี่แกมัย ไอ้โหมมีทวงบุญคุณด้วย อ้อ ส่วนเรื่องล่างรณะไม่ต้องล้างแล้วละ เพราะยังงี้จับก็ต้องไปกับรถของมูลนิธิอยู่...

(PRNV090, คลังข้อมูลภาษาไทยแห่งชาติ)

เมื่อพิจารณาถ้อยคำอุปลักษณะเกี่ยวกับ “บุญคุณ” ในตัวอย่างข้างต้น แสดงให้เห็นว่าตัวอย่างที่ 1-2 ผู้ใช้ภาษาไทยมีมโนทัศน์ว่า “บุญคุณ” เปรียบเสมือนวัตถุที่สามารถมอบให้แก่ผู้หนึ่งหรือสามารถรับมาจากผู้หนึ่งได้ ขณะที่ในตัวอย่างที่ 3 เห็นได้ว่า “บุญคุณ” เปรียบเสมือนทรัพย์สินที่สามารถให้ผู้อื่นยืมและสามารถ “ทวง” จากผู้อื่นได้

จากการทบทวนงานวิจัยทางด้านภาษาศาสตร์ที่ผ่านมาในประเด็นที่ศึกษาเกี่ยวกับ “บุญคุณ” พบว่ามีงานวิจัยของณัฐพร พานโพธิ์ทอง และศิริพร รักดีผาสุข (Panpothong & Phakdeephasook, 2008) ศึกษาการตอบรับการขอบคุณของ

¹ ผู้วิจัยจะอ้างอิงข้อความด้วย Document Code ที่ใช้ในคลังข้อมูลภาษาไทยแห่งชาติตลอดทั้งงานวิจัย เพื่อให้ทราบแหล่งที่มาของข้อความที่นำมาเสนอในงานวิจัยนี้

ผู้ใช้ภาษาไทยโดยนำปัจจัยเรื่องบุญคุณมาประกอบการอธิบาย และงานวิจัยของชาญวิทย์ เยาวฤทธา (2555) ศึกษา “แนวคิดเรื่อง “บุญคุณ” กับวัจนกรรม 3 ชนิดในสังคมไทย” งานวิจัยข้างต้นศึกษา “บุญคุณ” ในฐานะที่เป็นปัจจัยหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อการแสดงหรือไม่แสดงวัจนกรรมบางชนิดของผู้ใช้ภาษาไทยแต่ยังไม่ได้มีงานวิจัยใดที่ศึกษาอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์เกี่ยวกับบุญคุณมาก่อน อีกทั้ง หน้าที่ของอุปลักษณะประการหนึ่งของโกทลี (Goatly, 1998, p. 149) คือ การอธิบายความคิดที่เป็นนามธรรมโดยใช้แนวเทียบ ด้วยเหตุนี้ ในกรณีของคำว่า “บุญคุณ” ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาว่าผู้ใช้ภาษาไทยนำประสบการณ์ใดมาอธิบายแนวคิดเรื่อง “บุญคุณ” โดยมีถ้อยคำอุปลักษณะที่สะท้อนมโนทัศน์เกี่ยวกับ “บุญคุณ” อะไรบ้าง และสะท้อนให้เห็นมโนทัศน์เกี่ยวกับ “บุญคุณ” ของผู้ใช้ภาษาไทยอย่างไร

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาถ้อยคำอุปลักษณะที่สะท้อนมโนทัศน์เกี่ยวกับ “บุญคุณ” ในภาษาไทย

3. ข้อมูลและวิธีการวิจัย

งานวิจัยนี้เก็บข้อมูลจากคลังข้อมูลภาษาไทยแห่งชาติ (Thai National Corpus) ของภาควิชาภาษาศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คลังข้อมูลดังกล่าวเป็นตัวแทนของการใช้ภาษาไทยมาตรฐานในปัจจุบันในลักษณะต่าง ๆ (จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, คณะอักษรศาสตร์, ภาควิชาภาษาศาสตร์, ม.ป.ป.) โดยผู้วิจัยกำหนดคำค้นเฉพาะคำว่า “บุญคุณ” เท่านั้น ไม่ได้สืบค้นด้วยรูปแบบอื่น ๆ ของคำดังกล่าว เช่น “คุณ” หรือ “พระคุณ” (สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, 2552) พบจำนวน 598 ข้อความ

เมื่อรวบรวมข้อมูลเสร็จแล้ว ผู้วิจัยจึงคัดเลือกข้อความที่ซ้ำกันออก แล้วจึงจำแนกข้อความที่ปรากฏด้วยคำอุปลักษณ์ซึ่งแสดงการเปรียบเทียบบุญคุณกับอีกสิ่งหนึ่งที่อยู่ต่างแวดวงความหมายกันตามนิยามของอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ (จะกล่าวถึงในส่วนถัดไป) ออกจากข้อมูลที่ไม่ปรากฏด้วยคำอุปลักษณ์เกี่ยวกับบุญคุณ เช่น “...ค่านิยมเรื่อง**บุญคุณ**และความกตัญญูนี้เกี่ยวพันกับความเชื่อเรื่องระบบอุปถัมภ์โดยตรง...” (ACSS1355, คลังข้อมูลภาษาไทยแห่งชาติ) รวมถึงข้อความที่ผ่านกระบวนการสร้างคำ อาทิ *บาปบุญคุณโทษ*

จากการคัดเลือกข้อความที่ปรากฏด้วยคำอุปลักษณ์เกี่ยวกับ “บุญคุณ” พบจำนวนทั้งสิ้น 403 ข้อความ ผู้วิจัยวิเคราะห์ด้วยคำอุปลักษณ์ที่สะท้อนมโนทัศน์เกี่ยวกับบุญคุณ โดยด้วยคำอุปลักษณ์ 1 คำ นับเป็นความถี่ 1 ครั้ง และจัดกลุ่มมโนทัศน์ด้วยการนับความถี่การปรากฏของด้วยคำอุปลักษณ์โดยต้องปรากฏความถี่ไม่ต่ำกว่า 2 ครั้ง

4. แนวคิดอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ (conceptual metaphor)

“อุปลักษณ์” เป็นการแสดงการเปรียบเทียบสิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่ง ตามมุมมองเดิมมีความคิดว่าอุปลักษณ์เป็นคุณสมบัติของคำที่แสดงการเปรียบเทียบสิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่งด้วยคำเชื่อม เช่น “เหมือน” หรือ “ราวกับ” เพื่อให้มีความหมายชัดเจนมากยิ่งขึ้น โดยอุปลักษณ์ตามมุมมองนี้จัดเป็นภาพพจน์ประเภทหนึ่ง เช่น พ่อแม่เป็นพระที่บ้าน (สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, 2560, น. 278) การเปรียบเทียบในลักษณะเช่นนี้มักพบในบทประพันธ์เพื่อความงดงามทางวรรณศิลป์ (Kövecses, 2010, p. ix) อย่างไรก็ตาม ในมุมมองทางภาษาศาสตร์ปริชาน เลคอฟและจอห์นสัน (Lakoff & Johnson, 1980) ได้เสนอแนวคิดอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ (conceptual metaphor) ไว้ในหนังสือ *Metaphor We live by* ว่าการใช้ภาษาในเชิงเปรียบเทียบมิใช่ความสามารถ

ของกวีในการรังสรรค์ภาษาเพื่อความงามทางวรรณศิลป์เท่านั้นแต่เป็นสิ่งที่พบได้จากถ้อยคำที่ใช้สื่อสารในชีวิตประจำวันซึ่งเป็นการเปรียบเทียบสิ่งสองสิ่งที่อยู่ต่างแวดวงความหมายกัน โดยแวดวงหนึ่งเป็นแวดวงความหมายที่มนุษย์รู้จักและมีประสบการณ์เรียกว่า แวดวงความหมายต้นทาง (source domain) ส่วนอีกแวดวงหนึ่งเป็นแวดวงความหมายที่มนุษย์ไม่มีประสบการณ์ เป็นสิ่งที่มนุษย์พยายามทำความเข้าใจ เรียกว่า แวดวงความหมายปลายทาง (target domain) เลคอฟและจอห์นสันได้ยกตัวอย่างการโต้เถียงในสังคมตะวันตกว่าเปรียบเทียบการทำสงคราม สังเกตได้จากถ้อยคำ *He attacked every weak point in my argument. His criticisms were right on target.* หรือ *I demolished his argument.* ถ้อยคำที่ขีดเส้นใต้เป็นคำศัพท์ที่อยู่ในแวดวงของสงคราม เมื่อนำมาใช้กับการโต้เถียงจึงสะท้อนให้เห็นว่าชาวตะวันตกทำความเข้าใจการโต้เถียงซึ่งมีความเป็นนามธรรมกับสงครามซึ่งมีความเป็นรูปธรรมและมีประสบการณ์มากกว่า จึงสะท้อนให้เห็นมโนทัศน์ของชาวตะวันตกว่า [ARGUMENT IS WAR] ทั้งนี้ เลคอฟและจอห์นสันได้แบ่งอุปลักษณ์ออกเป็น 2 ระดับ คือ 1) ถ้อยคำอุปลักษณ์ (metaphorical expression) คือ ถ้อยคำที่แสดงการเปรียบเทียบที่ใช้สื่อสารกันในชีวิตประจำวัน และ 2) อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ (metaphorical concept) คือ ความคิดที่มีลักษณะเปรียบเทียบของผู้ใช้ภาษาในระบบปริชาน นอกจากนี้ยังได้แบ่งประเภทอุปลักษณ์ไว้เป็น 3 ประเภท ได้แก่ 1) อุปลักษณ์เชิงโครงสร้าง (structural metaphor) 2) อุปลักษณ์เชิงทิศทาง (orientational metaphor) และ 3) อุปลักษณ์เชิงวัตถุ (ontological concept)

โคเวกเซส (Kövecses, 2010, p. 9) เป็นอีกผู้หนึ่งที่กล่าวถึงอุปลักษณ์ โดยกล่าวว่าอุปลักษณ์ประกอบด้วยแวดวงความหมาย 2 แวดวง ได้แก่ แวดวงความหมายต้นทาง (source domain) ซึ่งเป็นสิ่งที่มนุษย์มีประสบการณ์คุ้นเคยกับแวดวงความหมายปลายทาง (target domain) ซึ่งเป็นสิ่งที่มนุษย์พยายามทำความเข้าใจ และมีการถ่ายโยงความหมายระหว่างแวดวงความหมายทั้งสอง ส่วนโกทลี

(Goatly, 1998) กล่าวว่า อุปลักษณณ์มีหน้าที่หลายประการตามแต่ละประเภทของบริจเฉท โดยหน้าที่ประการหนึ่งของอุปลักษณณ์คือการอธิบายความคิดที่เป็นนามธรรมโดยใช้แนวเทียบ (explanation and modelling) เช่น การเปรียบเทียบไหลของกระแสไฟฟ้าว่าเหมือนกับการไหลของกระแสน้ำ

ดังนั้น ในกรณีของ “บุญคุณ” ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาว่าผู้ใช้ภาษาไทยนำแนวคิดที่เป็นรูปธรรมหรือประสบการณ์ใดมาใช้ในการอธิบายแนวคิดที่เป็นนามธรรมนี้ โดยผู้วิจัยนำแนวคิดอุปลักษณณ์เชิงมโนทัศน์มาใช้วิเคราะห์ถ้อยคำอุปลักษณณ์เกี่ยวกับ “บุญคุณ” ในภาษาไทยว่าพบถ้อยคำอุปลักษณณ์เกี่ยวกับบุญคุณอย่างไรบ้าง มีการถ้อยความหมายอย่างไร และสะท้อนให้เห็นมโนทัศน์เกี่ยวกับบุญคุณของผู้ใช้ภาษาไทยอย่างไร

5. ทบทวนวรรณกรรม

ในส่วนนี้ผู้วิจัยจะกล่าวถึงงานวิจัยทางด้านภาษาศาสตร์ที่ศึกษาเกี่ยวกับความคิดความเชื่อในสังคมไทยโดยจะจำแนกเป็น 2 ประเด็น คือ 1) งานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับ “บุญคุณ” โดยตรง และ 2) งานวิจัยประเด็นอุปลักษณณ์เชิงมโนทัศน์ที่ศึกษาความคิดความเชื่ออื่น ๆ ในสังคมไทย มีรายละเอียดดังนี้

งานวิจัยทางด้านภาษาศาสตร์ที่ศึกษา “บุญคุณ” เป็นงานวิจัยทางด้านการแสดงวัจนกรรมของผู้ใช้ภาษาไทย โดย “บุญคุณ” เป็นปัจจัยกำกับการแสดงหรือไม่แสดงวัจนกรรมบางอย่าง พบบางงานวิจัยของณัฐพร พานโพธิ์ทอง และศิริพร ภักดีผาสุข (Panpothong & Phakdeephassook, 2008) ศึกษาการตอบรับการขอบคุณของผู้ใช้ภาษาไทยด้วยปัจจัยเรื่อง “บุญคุณ” โดยเหตุการณ์ที่นำมาศึกษาในงานวิจัยดังกล่าวมี 2 สถานการณ์ คือ การตอบรับคำขอบคุณของครูซึ่งถือว่าเป็นผู้มีสถานภาพสูงกว่าและเป็นผู้มีบุญคุณ กับการตอบรับคำขอบคุณของเจ้านายซึ่งเป็นผู้มีสถานภาพสูงกว่า

และไม่มีบุญคุณ ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยเรื่องบุญคุณมีผลต่อการแสดงวัจนกรรมของผู้ใช้ภาษาไทย โดยในกรณีที่ผู้ตอบรับคำขอบคุณกับครูจะเลือกใช้ 4 กลวิธี ได้แก่ การลดความเป็นหนี้บุญคุณ (minimizing the debt) การแสดงให้รู้ว่ารับคำขอบคุณ (indicating the act of thanking is accepted) การปฏิเสธความเป็นหนี้บุญคุณ (denying the sense of indebtedness) และการเสนอความช่วยเหลือในอนาคต (offering to help in the future) ขณะที่การตอบรับคำขอบคุณกับเจ้านายจะเลือกใช้ 2 กลวิธี ได้แก่ การลดความเป็นหนี้บุญคุณ และการแสดงให้รู้ว่ารับคำขอบคุณ และงานวิจัยของชาญวิทย์ เขียวฤทธา (2555) ศึกษา “แนวคิดเรื่อง “บุญคุณ” กับวัจนกรรม 3 ชนิดในสังคมไทย” เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดเรื่อง “บุญคุณ” กับ การแสดงวัจนกรรม 3 ชนิดในสังคมไทย ได้แก่ วัจนกรรมการบอกเลิกสัญญา วัจนกรรม การทวงถาม และวัจนกรรมการแสดงความไม่พอใจ โดยเก็บข้อมูลจากแบบสอบถาม ผลการศึกษาพบว่า ผู้ใช้ภาษาไทยแสดงวัจนกรรมทั้งสามข้างต้นกับผู้มีบุญคุณ น้อยกว่ากับผู้รู้จัก ทั้งนี้ ในกรณีที่ผู้พูดเลือกแสดงวัจนกรรม ทำให้พบว่า ปัจจัยเรื่อง “บุญคุณ” ไม่ได้มีผลต่อการเลือกใช้กลวิธีทางภาษาในการแสดงวัจนกรรม

สำหรับงานวิจัยที่ศึกษาอุปลักษณะเชิงมนทัศน์เกี่ยวกับความคิดความเชื่อในสังคมไทยก่อนหน้านี้ พบว่างานวิจัยก่อนหน้านี้ได้มีผู้ศึกษาไว้ในประเด็น “กิเลส” และ “กรรม” โดยเก็บข้อมูลจากคลังข้อมูลภาษาไทยแห่งชาติเช่นเดียวกับงานวิจัยนี้ได้แก่ งานวิจัยของวุฒินันท์ แก้วจันทร์เกตุ (2555) ศึกษา “กิเลส: การศึกษาอุปลักษณะเชิงมนทัศน์ในภาษาไทย” เพื่อศึกษาอุปลักษณะเชิงมนทัศน์เกี่ยวกับ “กิเลส” ในภาษาไทย ผลการศึกษาพบมนทัศน์เกี่ยวกับกิเลสจำนวน 9 มโนทัศน์ ได้แก่ [กิเลส คือ สิ่งมีชีวิต] [กิเลส คือ วัตถุสิ่งของ] [กิเลส คือ ศัตรู] [กิเลส คือ สิ่งสกปรก] [กิเลส คือ สิ่งล่อตาล่อใจ] [กิเลส คือ ไฟ] [กิเลส คือ ความมืดมัว] [กิเลส คือ ของเหลว] และ [กิเลส คือ โรค] มโนทัศน์เกี่ยวกับกิเลสข้างต้นสามารถสะท้อนมุมมองเกี่ยวกับกิเลสของผู้ใช้ภาษาไทยได้ว่ากิเลสเป็นสิ่งที่มนุษย์จะต้องตระหนักรู้และหลีกเลี่ยง และ

มนุษย์ต้องดำรงตนให้อยู่ในความถูกต้องเพื่อหลุดพ้นจากกิเลส และงานวิจัยของ เอกพล ดวงศรี (2560) ศึกษา “กรรม: อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ที่สะท้อนความเชื่อ ในสังคมไทย” เพื่อศึกษามโนอุปลักษณะเกี่ยวกับ “กรรม” ในภาษาไทย ผลการศึกษา พบมโนอุปลักษณะเกี่ยวกับ “กรรม” ทั้งสิ้น 8 มโนทัศน์ ได้แก่ [กรรม คือ มนุษย์] [กรรม คือ สิ่งสกปรก] [กรรม คือ หนี้] [กรรม คือ โรค] [กรรม คือ ศัตรู] [กรรม คือ วัตถุสิ่งของ] [กรรม คือ พืช] และ [กรรม คือ พลังธรรมชาติ] มโนทัศน์เหล่านี้สอดคล้องกับความเชื่อ ทางพุทธศาสนาว่ากรรมเป็นสิ่งที่มืออยู่จริง และผู้ใดกระทำความกรรมเช่นไรก็ต้องได้รับผล ของกรรมเช่นนั้น นอกจากนี้ยังสะท้อนมุมมองของผู้ใช้ภาษาไทยเกี่ยวกับกรรมว่า กรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์ไม่พึงปรารถนา กรรมเป็นสิ่งที่มิจริงและมนุษย์จะได้รับผล ของกรรมนั้น กรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์ไม่สามารถต่อต้านได้ และเป้าหมายในชีวิตของ มนุษย์คือการหลุดพ้นจากบ่วงกรรม นอกจากนี้ มโนทัศน์เกี่ยวกับกรรมที่พบข้างต้น ทำให้เห็นว่าผู้ใช้ภาษาไทยมีความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนต่อความหมายของ “กรรม” ที่หมายถึงเฉพาะกรรมชั่วเท่านั้น

จากการทบทวนงานวิจัยก่อนหน้านี้ที่ผ่านมาทำให้พบว่า ประเด็นเรื่อง “บุญคุณ” ได้มีผู้ศึกษาไว้แล้วในแง่ของปัจจัยที่กำกับการแสดงวจนกรรมของผู้ใช้ภาษาไทย แต่ยังไม่มียานวิจัยใดที่ศึกษาในประเด็นอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ว่าผู้ใช้ภาษาไทย มีมโนทัศน์ต่อ “บุญคุณ” อย่างไรบ้าง เช่นเดียวกับงานวิจัยที่ศึกษาอุปลักษณะ เชิงมโนทัศน์เกี่ยวกับความคิดความเชื่อในสังคมไทยก่อนหน้านี้ยังไม่ได้มีผู้ศึกษา ในประเด็นของ “บุญคุณ” ไว้เช่นเดียวกัน ดังนั้น ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาว่า ถ้อยคำอุปลักษณะที่สะท้อนมโนทัศน์เกี่ยวกับ “บุญคุณ” มีอะไรบ้าง และผู้ใช้ภาษาไทย มีมโนทัศน์เกี่ยวกับ “บุญคุณ” อย่างไร

6. ผลการศึกษา

จากการวิเคราะห์หมโนทัศน์เกี่ยวกับบุญคุณในภาษาไทย พบหมโนทัศน์เกี่ยวกับ “บุญคุณ” ทั้งสิ้น 3 หมโนทัศน์ ได้แก่ [บุญคุณ คือ วัตถุสิ่งของ] [บุญคุณ คือ หนี้] และ [บุญคุณ คือ มนุษย์] เรียงลำดับจำนวนถ้อยคำอุปลักษณะจากมากไปน้อย มีรายละเอียดดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1

ตารางแสดงอุปลักษณะเชิงหมโนทัศน์เกี่ยวกับ “บุญคุณ” ในภาษาไทย

ลำดับ	หมโนทัศน์เกี่ยวกับ “บุญคุณ”	จำนวนถ้อยคำอุปลักษณะ
1	[บุญคุณ คือ วัตถุสิ่งของ]	269
	1.1 [บุญคุณ คือ สิ่งที่ได้รับ]	237
	1.2 [บุญคุณ คือ วัตถุที่มีปริมาณ]	23
	1.3 [บุญคุณ คือ วัตถุมีขนาด]	6
	1.4 [บุญคุณ คือ สิ่งผูกมัด]	3
2	[บุญคุณ คือ หนี้]	108
3	[บุญคุณ คือ มนุษย์]	26
รวม		403

6.1 [บุญคุณ คือ วัตถุสิ่งของ] เป็นการทำความเข้าใจ “บุญคุณ” กับวัตถุสิ่งของที่มนุษย์สามารถจับต้องได้ หมโนทัศน์นี้แบ่งออกเป็นหมโนทัศน์ย่อย 4 หมโนทัศน์ ได้แก่ 1) [บุญคุณ คือ สิ่งที่ได้รับ] 2) [บุญคุณ คือ วัตถุที่มีปริมาณ] 3) [บุญคุณ คือ วัตถุมีขนาด] และ 4) [บุญคุณ คือ สิ่งผูกมัด] รายละเอียดดังต่อไปนี้

6.1.1 [บุญคุณ คือ สิ่งที่ได้รับ] เป็นการทำความเข้าใจ “บุญคุณ” ในลักษณะที่ “บุญคุณ” เป็นวัตถุที่บุคคลมีอยู่กับตัว และสามารถมอบให้แก่ผู้หนึ่ง

หรือรับจากผู้หนึ่งได้ มักพบถ้อยคำอุปลักษณะที่สะท้อนมโนทัศน์ดังกล่าว อาทิ “รับบุญคุณ” “ได้บุญคุณ” “แลกบุญคุณ” “ตอบแทนบุญคุณ” “ทดแทนบุญคุณ” “สำนึกบุญคุณ” “รำลึกบุญคุณ” เป็นต้น ดังตัวอย่างต่อไปนี้

- (4) ...ผู้ให้ใครจะแสดงว่าเขาซาบซึ่งในบุญคุณที่เขาได้รับอย่างแท้จริง ดังนั้นจึงพยายามเสาะแสวงสิ่งของที่จะเป็นสื่อ นำความสำนึกในบุญคุณของเขาไปสู่ผู้รับ โดยเฉพาะ...

(ACHM043, คลังข้อมูลภาษาไทยแห่งชาติ)

- (5) ...ถ้าปราศจากกายนี้ คุณจะไม่มีโอกาสอ่านบรรทัดธรรมะใด ๆ เลย พวกเราจะไม่มีทางพบเจอบุญคุณอื่นใดเลยหากปราศจากการรับบุญคุณแรกสุดจากผู้ให้กำเนิด โดยเฉพาะผู้ให้กำเนิดมาพบทางสว่างในพุทธศาสนาอย่างนี้...

(NACHM103, คลังข้อมูลภาษาไทยแห่งชาติ)

- (6) ...ไซจิกกล่าวหลังจากลงมาเผชิญหน้ากับเธอ ดวงตาสีน้ำตาลของเธอทอแวววาว เย็นชา ไม่รับมาเพียนะรับแต่บุญคุณกับความแค้น และฉันก็ช่วยนาย เพราะความพอใจของตัวเองด้วย อย่าเข้าใจผิดล่ะ...

(PRNV108, คลังข้อมูลภาษาไทยแห่งชาติ)

- (7) ...ขอทวงบุญคุณทั้งหมดที่ฉันเคยทำให้แกตลอด ๒๓ ปีที่ผ่านมา บุญคุณที่ คอยลงทะเปียน เก็บซีท ดูผลสอบ และซื้อหนังสือให้ ฉันขอแลกบุญคุณนี้ กับการให้แกมาถ่ายรูปเพื่อนฉัน...

(BIO035, คลังข้อมูลภาษาไทยแห่งชาติ)

ตัวอย่างที่ 4-6 ข้างต้น เห็นได้ว่า “บุญคุณ” เป็นสิ่งที่สามารถรับจากผู้ใดผู้หนึ่งได้ เห็นได้จากวลี “...ที่เขาได้รับ” “การรับบุญคุณ...” “รับแต่บุญคุณ” นั้นหมายความว่า

เมื่อมีบุคคลที่อยู่ในฐานะเป็นผู้รับบุญคุณแล้วย่อมต้องมีบุคคลที่อยู่ในฐานะเป็นผู้ให้บุญคุณด้วยเช่นกัน ถ้อยคำอุปลักษณะที่พบจึงสะท้อนให้เห็นว่า “บุญคุณ” เป็นสิ่งที่สามารถให้แก่ผู้หนึ่งหรือรับจากผู้หนึ่งได้ นอกจากนี้ “บุญคุณ” ยังเป็นสิ่งที่สามารถแลกเปลี่ยนระหว่างบุคคลได้ด้วยดังในตัวอย่างที่ 7 นอกจากนี้ เมื่อได้รับ “บุญคุณ” จากผู้หนึ่งมาแล้ว ยังสามารถส่งมอบบุญคุณนั้นกลับคืนไปให้แก่ผู้ที่ให้บุญคุณมาดังตัวอย่างต่อไปนี้

- (8) ...ในด้านเจตคติของสังคม จากความเชื่อตามพุทธศาสนา สังคมไทยที่ลูกหลาน ควรทดแทนบุญคุณพ่อแม่ ลูกชายมีหน้าที่สำคัญคือ บวชเพื่อ ทดแทนบุญคุณ ในขณะที่ลูกสาวถูกคาดหวังในการดูแลสภาพความเป็นอยู่ของครอบครัว...

(ACSS036, คลังข้อมูลภาษาไทยแห่งชาติ)

- (9) ...มาจากนิทานชาดกในสมัยพุทธกาล เรื่องโคณนทิวาสล ซึ่งป็นชาติหนึ่งของพระโพธิสัตว์มาเป็นโคและคิดจะ ตอบแทนบุญคุณ ที่พราหมณ์ให้การเลี้ยงดู จึงให้พราหมณ์ไปทำพินันกับเศรษฐีว่าโคของตนสามารถลากเกวียนหนึ่งร้อยเล่มให้เคลื่อนที่ได้...

(ESUN238, คลังข้อมูลภาษาไทยแห่งชาติ)

- (10) ...การแสดงทัศนคติของเขามีต่อการดำรงตำแหน่งประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกา สำนึกความรับผิดชอบและการบริหารประเทศ พร้อมกับเรียกร้องให้ชาวอเมริกัน ตอบแทนบุญคุณของแผ่นดินด้วย ต่อจากนั้น นายโอบามาก็จะเดินนำประธานาธิบดีจอร์จ ดับเบิลยู บุช เข้าพิธีอำลาและออกจากทำเนียบขาว...

(NWRP_FR011, คลังข้อมูลภาษาไทยแห่งชาติ)

- (11) ...เกิดขึ้นตลอดเวลา ทำงานด้วยความโปร่งใส เป็นธรรม ประหยัดและมีประสิทธิภาพ เพื่อให้ประเทศชาติมีความมั่นคงและมั่นคง เป็น**การตอบแทนบุญคุณของแผ่นดิน**ที่เราได้เกิดและมีชีวิตที่ดีอยู่ในทุกวันนี้...

(SP017, คลังข้อมูลภาษาไทยแห่งชาติ)

ตัวอย่างข้างต้นพบถ้อยคำอุปลักษณ์ “ทดแทนบุญคุณ” และ “ตอบแทนบุญคุณ” แสดงให้เห็นว่า เมื่อได้รับบุญคุณจากผู้ใดแล้วยังสามารถมอบบุญคุณนั้นกลับคืนไปยังผู้ให้ได้เช่นกัน ทั้งนี้ ถ้อยคำอุปลักษณ์ข้างต้นมีนัยของความแตกต่างกันบางประการ กล่าวคือ “ทดแทน” เป็นการชดใช้หรือชดเชยสิ่งที่เสียไป (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556) ในกรณีของ “บุญคุณ” แสดงให้เห็นนัยว่าผู้ให้บุญคุณได้มอบ “บุญคุณ” ในฐานะวัตถุสิ่งของทำให้สูญเสียสิ่งของส่วนหนึ่งให้แก่ผู้รับบุญคุณ ผู้รับบุญคุณจึงต้องมอบบุญคุณในฐานะวัตถุสิ่งของกลับไปทดแทน ขณะที่ “ตอบแทน” เป็นการทำทดแทนแก่ผู้ทำก่อนหรือให้ทดแทนแก่ผู้ให้ก่อน (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556) ในกรณีของ “บุญคุณ” นี้ อาจเป็นได้ว่า ผู้ให้บุญคุณมอบบุญคุณในฐานะวัตถุสิ่งของแก่ผู้หนึ่ง โดยไม่ได้มีนัยของการสูญเสียวัตถุสิ่งของบางส่วนไปแต่อย่างใดแต่ทั้งสองกรณีคือผู้รับบุญคุณสามารถส่งมอบ “บุญคุณ” ในฐานะวัตถุสิ่งของกลับคืนให้แก่ผู้ให้บุญคุณ นอกจาก “บุญคุณ” จะเป็นวัตถุสิ่งของที่ได้รับจากบุคคลแล้ว ยังเป็นสิ่งที่ได้มาจากสิ่งที่ไม่ใช่บุคคลอีกด้วย ดังในตัวอย่างที่ 10-11 คือ “แผ่นดิน” ซึ่งสามารถกระทำกริยา “ให้บุญคุณ” กับมนุษย์ได้ ในกรณีนี้ผู้วิจัยเห็นว่าเป็นบุคคลวัต (personification) คือการอธิบายปรากฏการณ์ต่าง ๆ ในโลกโดยนำประสบการณ์ของมนุษย์มาใช้ในการอธิบายเพื่อทำให้เกิดความเข้าใจต่อสิ่งนั้นได้ดียิ่งขึ้นและจัดเป็นอุปลักษณ์ประเภทวัตถุ (ontological metaphor) ประเภทหนึ่งได้เช่นกัน (Lakoff & Johnson, 1980, p. 33)

เมื่อบุคคลได้รับ “บุญคุณ” จากผู้หนึ่งแล้ว ย่อมสามารถที่จะรับรู้การมีอยู่ของ “บุญคุณ” นั้นได้ ดังเห็นได้จากถ้อยคำอุปลักษณะ “รำลึกบุญคุณ” “สำนึกบุญคุณ” “ซาบซึ้งบุญคุณ” “รู้บุญคุณ” “ลืมบุญคุณ” ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

- (12) ...ให้ข่าวสารที่ซึ่งมีพิเศษว่า นอกจากจะเป็นการให้เจ้าที่และบรรพบุรุษแล้ว บางบ้านยังถือโอกาสนี้ให้รำลึกถึงบุญคุณของต้นตระกูลจีนที่มาตั้งรกราก ในยุคนกเบิกด้วย

(NACHM050, คลังข้อมูลภาษาไทยแห่งชาติ)

- (13) ...ตำรวจก็นำรถดับเพลิงมา ปีนบันไดขึ้นไปเอาแมวของยายแก่ลงมาได้ ยายแก่ก็จัดการเลี้ยงน้ำชากาแฟให้บรรดาตำรวจด้วยความสำนึกในบุญคุณ...

(BIO041, คลังข้อมูลภาษาไทยแห่งชาติ)

- (14) ...ได้แค่คำตอบรับลอยมาจาง ๆ เจ้าตัวการของการเดินทางทั้งหมดก็หันหน้า ซาบซึ้งดวงตาพรำระยับดังซึ่งในบุญคุณของคนรับอาสา...

(PRNV067, คลังข้อมูลภาษาไทยแห่งชาติ)

- (15) ...ฉันยกมือไหว้ท่วมหัวระลึกถึงก่งด้วยความศรัทธาและนับถืออย่างสุด ๆ ขอบคุณที่สุดในโลกเลย ก่งจำที่จะไม่ลืมบุญคุณก่งเลยในชาตินี้...

(PRNV169, คลังข้อมูลภาษาไทยแห่งชาติ)

ตัวอย่างข้างต้นแสดงให้เห็นถึงการรับรู้ของบุญคุณในฐานะวัตถุสิ่งของที่ได้รับ มาจากผู้อื่น โดยถ้อยคำอุปลักษณะ “รำลึกบุญคุณ” ในตัวอย่างที่ 12 และ “สำนึกบุญคุณ” “ซึ่งบุญคุณ” ในตัวอย่างที่ 13-14 มีความต่างกันในเรื่องของระยะเวลาที่ได้รับบุญคุณ กล่าวคือ “รำลึก (หรือ ระลึก)” เป็นการนึกถึงเรื่องราวที่เกิดขึ้นในอดีต ขณะที่ “สำนึก” และ “ซาบซึ้ง” แสดงให้เห็นนัยของความเป็นปัจจุบันที่ได้รับบุญคุณมากกว่า

(ราชบัณฑิตยสถาน, 2556) ส่วนตัวอย่างที่ 15 แสดงให้เห็นถึงการรับรู้การมีอยู่ของ บุญคุณที่ตนได้รับ มโนทัศน์นี้สามารถแสดงกระบวนการถ่ายทอดความหมายได้ดังนี้

แนวคิดความหมายต้นทาง [วัตถุที่ให้หรือรับ]		แนวคิดความหมายปลายทาง [บุญคุณ]
วัตถุสิ่งของ	→	บุญคุณ
การให้สิ่งของ	→	การช่วยเหลือหรืออุปการะผู้อื่น
การรับสิ่งของ	→	การรับความช่วยเหลือหรืออุปการะจากผู้อื่น
การมอบคืนสิ่งของ	→	การชดเชยหรือชดใช้ความช่วยเหลือหรืออุปการะที่ได้รับ
การรับรู้การมีอยู่ของสิ่งของ	→	การตระหนักถึงความช่วยเหลือหรืออุปการะจากผู้อื่น

6.1.2 [บุญคุณ คือ วัตถุมีปริมาณ] เป็นการทำความเข้าใจ “บุญคุณ” กับ ปริมาณของวัตถุ ถ้อยคำอุปลักษณะที่แสดงมโนทัศน์นี้ เช่น “บุญคุณมีมาก” “บุญคุณ เหลือล้น” “บุญคุณท่วมหัว” “บุญคุณล้นเหลือ” ดังตัวอย่างที่ 16-18

- (16) ...พูดกับมารดาที่ยากจนว่า แม่ครับ ต่อไปนี้แม่อยู่เฉย ๆ ให้สหายเอะครับ ผมจะขายขนมเลี้ยงดูแม่เอง บุญคุณของแม่มีมากนักผมไม่อาจจะนั่งดูตายได้...
(ACHM019, คลังข้อมูลภาษาไทยแห่งชาติ)

- (17) ...ตลอดเวลาที่ผ่านมา ตุ่มไม่เคยคิดว่า แม่คือแม่สามี แต่แม่คือแม่อีกคนหนึ่ง แม่มีบุญคุณเหลือล้นสำหรับตุ่มและครอบครัว...
(NACHM074, คลังข้อมูลภาษาไทยแห่งชาติ)

- (18) ...ครูสุดใจหัวเราะ เธอจะมากตัญญูอะไรกันนักหนา คุณพี่หัวเราะ ทำไมอะ ครูอยากจะให้ บุญคุณของครูท่วมหัวผมเป็นหิมาล้นถล่มหรือไงอะ...
(PRNV014, คลังข้อมูลภาษาไทยแห่งชาติ)

ตัวอย่างข้างต้น แสดงให้เห็นว่า “บุญคุณ” เป็นวัตถุที่สามารถวัดหน่วยเป็นปริมาณได้ ดังเห็นได้จากวลี “มีมากนัก” “มี...เหลือล้น” หรือ “...ท่วมหัว” มโนทัศน์นี้สามารถแสดงกระบวนการถ่ายโยงความหมายได้ดังแผนภูมิต่อไปนี้

แนวคิดความหมายต้นทาง		แนวคิดความหมายปลายทาง
[วัตถุที่มีปริมาณ]		[บุญคุณ]
วัตถุสิ่งของ	→	การช่วยเหลืออุปการะจากผู้อื่น
ปริมาณของวัตถุสิ่งของ	→	จำนวนของการช่วยเหลืออุปการะจากผู้อื่น

6.1.3 [บุญคุณ คือ วัตถุมีขนาด] เป็นการทำความเข้าใจ “บุญคุณ” กับวัตถุที่มีขนาดใหญ่หรือเล็ก มักพบถ้อยคำอุปลักษณะที่สะท้อนมโนทัศน์ดังกล่าว อาทิ “บุญคุณใหญ่หลวง” “บุญคุณใหญ่โต” “บุญคุณคุ่มเกล้า” “บุญคุณหล่นทับ” ดังตัวอย่างต่อไปนี้

- (19) แต่ตอนเรียนดิฉันเกรอะกะ ไม่ค่อยได้เข้าเรียนเท่าไร เรียนจบมาเพราะแม่แม่จะเป็นคนคัดลอกอะไรให้หมด หัวเราะ บุญคุณแม่นี้ใหญ่หลวง นอกจากให้กำเนิด ส่งเสียเรียนหนังสือแล้ว ยังช่วยเรียนหนังสือด้วย...

(BIO031, คลังข้อมูลภาษาไทยแห่งชาติ)

- (20) ...ผมก็เป็นเช่นผมกำลังเป็นอยู่ทุกวันนี้ มีที่นอนมีข้าวกิน ไม่มีอะไรดีไปกว่านั้น ท่านก็นึกว่า บุญคุณของท่านคุ่มเกล้า ผมไม่ได้เป็นคนอกตัญญูออก

(PRNV04, คลังข้อมูลภาษาไทยแห่งชาติ)

- (21) ...ทุกอย่างเป็นความเสียสละของแนนเพื่อน้องชายคนเดียว ถ้าเด็กหนุ่มไม่รักพี่สาวแล้วด้วย บุญคุณหล่นทับ ก็ต้องเกลียดกันไปข้าง...

(PRNV160, คลังข้อมูลภาษาไทยแห่งชาติ)

ตัวอย่างที่ 19-21 แสดงให้เห็นว่า “บุญคุณ” เป็นวัตถุที่สามารถวัดหน่วยเป็นขนาดได้ และ “บุญคุณ” นั้นมีขนาดใหญ่ ดังเห็นได้จากวลี “ใหญ่หลวง” “คุ้มเกล้า” “หล่นทับ” ในกรณีของตัวอย่างที่ 20 และ 21 “บุญคุณ” ต้องมีขนาดใหญ่และอยู่ในที่สูงกว่าสิ่งที่อยู่ด้านล่างจึงจะสามารถ “คุ้มเกล้า” และ “หล่นทับ” ผู้ใดผู้หนึ่งได้มโนทัศน์นี้สามารถแสดงกระบวนการถ่ายโยงความหมายได้ดังนี้

แฉวงความหมายต้นทาง

[วัตถุมีขนาด]

วัตถุสิ่งของ

ขนาดของวัตถุสิ่งของ

แฉวงความหมายปลายทาง

[บุญคุณ]

การช่วยเหลืออุปการะจากผู้อื่น

ลักษณะของการช่วยเหลืออุปการะจากผู้อื่น

6.1.4 [บุญคุณ คือ สิ่งผูกมัด] เป็นการทำความเข้าใจบุญคุณกับสิ่งที่สามารถผูกมัดผู้รับบุญคุณเข้ากับผลแห่งการกระทำของผู้ให้บุญคุณได้กระทำไว้พบถ้อยคำอุปลักษณที่แสดงมโนทัศน์นี้ เช่น “ผูกมัด” “พันธะผูกพัน” ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

- (22) ...ปมที่สองของการไขปริศนาของมณียงก็คือ ผู้ชายของเธอที่เธอทุ่มเทเงินทองจำนวนมากเพื่อผูกมัดเขาไว้ด้วยบุญคุณที่เขานำมากองให้ในรูปของวัตถุที่หรูหรา...

(ACHM004, คลังข้อมูลภาษาไทยแห่งชาติ)

- (23) ...เข้ามาทำประโยชน์ให้กับหมู่บ้าน เช่น การตัดถนนเข้าหมู่บ้านช่วยพัฒนาวัด และแม้กระทั่งขอความช่วยเหลือในเรื่องการเงิน บุญคุณคือพันธะผูกพัน obligation ที่ชาวบ้านยึดถือและถือเป็นเรื่องสำคัญ...

(ACSS110, คลังข้อมูลภาษาไทยแห่งชาติ)

- (24) ...คุณจะแต่งงานช้าหน่อยตอนอายุ 31 โน่น จะพบบ่อยมี**บุญคุณผูกมัด**
จิตใจจนอาจจะเป็นเมียหน่อยเขาก็ได้เป็นคนมีฐานะดีดี อาจเป็นเจ้านายก็ได้...
 (NWCOL054, คลังข้อมูลภาษาไทยแห่งชาติ)

ตัวอย่างที่ 22-24 ถ้อยคำอุปลักษณ์ “ผูกมัด” และ “พันธะผูกพัน” แสดงให้เห็นว่า “บุญคุณ” เป็นเสมือนสิ่งที่สามารถผูกมัดผู้รับบุญคุณเข้ากับสิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งอาจเป็นการกระทำของผู้ให้บุญคุณซึ่งเป็นประโยชน์ต่อผู้รับบุญคุณ มโนทัศน์นี้สามารถแสดงกระบวนการถ่ายทอดโยงความหมายได้ดังแผนภูมิต่อไปนี้

แนวคิดความหมายต้นทาง

[สิ่งผูกมัด]

วัตถุที่ใช้ผูกมัด

สิ่งที่ถูกผูกมัด

แนวคิดความหมายปลายทาง

[บุญคุณ]

บุญคุณ

ผู้รับบุญคุณ

6.2 [บุญคุณ คือ หนี้] เป็นการทำความเข้าใจ “บุญคุณ” กับหนี้ ซึ่งหมายถึง “เงินที่ผู้หนึ่งติดค้างอยู่จะต้องใช้ให้แก่อีกผู้หนึ่ง” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556) มักพบถ้อยคำอุปลักษณ์ที่สะท้อนมโนทัศน์นี้ เช่น “เป็นหนี้บุญคุณ” “ทวงบุญคุณ” “ทวงหนี้บุญคุณ” “ล่ำเลิกบุญคุณ” “ใช้บุญคุณ” “บุญคุณติดค้าง” มีรายละเอียดดังนี้

- (25) ...หาญพูดกับเพื่อน ๆ ในวันหนึ่ง เพราะเท่ากับจะต้องเป็น**หนี้บุญคุณ**หลายคน
 หนี้ธนาคารใช้ได้ไม่นานก็หมดได้ แต่**หนี้บุญคุณใช้เท่าไรก็ไม่หมด**...
 (PRNV153, คลังข้อมูลภาษาไทยแห่งชาติ)

- (26) ...ผมอาจจะเป็นหนี้บุญคุณพ่อกับแม่ที่ให้กำเนิดและเลี้ยงดูผมมา แต่ผม เป็นหนี้บุญคุณเธอสำหรับการถือกำเนิดครั้งที่สอง ตอนที่ได้พบเธอครั้งแรก ผมเพิ่งกลับมาจากเมืองนอกใหม่ ๆ หลังจากที่ได้ไปทำปริญญาโทอยู่ที่โน่นราว ๆ สองปี...

(PRNV080, คลังข้อมูลภาษาไทยแห่งชาติ)

- (27) ...การเอื้อเฟื้อน้ำใจอารีต่อกันจะช่วยให้การทำงานคล่องตัวขึ้น ถ้าท่านต้องการ เป็นเพื่อนที่ดีก็อย่าทวงบุญคุณและทวงความช่วยเหลือจากผู้ร่วมงาน...

(ACHM043, คลังข้อมูลภาษาไทยแห่งชาติ)

- (28) ...นาสิบห้าไร่ราคาสี่พันบาทนับว่าถูกมาก แต่ผู้ใหญ่เจียมก็ยังออกปากว่า แพง มีหน้าซ้ำยังล้าเลิกบุญคุณเป็นทำนองว่าที่รับซื้อเพราะเห็นแก่ มนุษยธรรม...

(PRSH022, คลังข้อมูลภาษาไทยแห่งชาติ)

- (29) ...ผมปฏิบัติไม่สำเร็จ ถูกตามล่าไปทั่วประเทศ ยังไม่คิดฆ่าตัวตายเลย ผมกับคุณ ไม่มีบุญคุณติดค้างกันแล้ว คุณไม่ฆ่าผมในวันนี้ วันหลังผมก็ต้องฆ่าคุณอยู่ดี...

(PRSH015, คลังข้อมูลภาษาไทยแห่งชาติ)

จากตัวอย่างข้างต้นจะพบถ้อยคำอุปลักษณะที่สะท้อนมโนทัศน์นี้ เห็นได้จาก ถ้อยคำอุปลักษณะที่สะท้อนการเป็นหนี้ ได้แก่ “เป็นหนี้บุญคุณ” โดยมี “บุญคุณ” เป็นเสมือนทรัพย์สินที่ให้กู้ยืม เมื่อเกิดความสัมพันธ์เช่นนี้ขึ้นแล้ว ทำให้ผู้ให้บุญคุณ อยู่ในฐานะที่สามารถ “ทวงบุญคุณ” หรือ “ล้าเลิกบุญคุณ” ได้ ขณะเดียวกัน ผู้ที่เป็น ผู้รับบุญคุณจึงต้องอยู่ในฐานะที่จะต้อง “ชดใช้บุญคุณ” จนกระทั่ง “ไม่มีบุญคุณ ติดค้างกัน” ในที่สุด มโนทัศน์นี้สามารถแสดงการถ่วงโยงความหมายได้ดังนี้

แนวคิดความหมายต้นทาง

[หนี้]

เจ้าหนี้

ลูกหนี้

เงินหรือทรัพย์สินที่ติดค้าง

แนวคิดความหมายปลายทาง

[บุญคุณ]

ผู้ให้บุญคุณ

ผู้รับบุญคุณ

การช่วยเหลือหรืออุปการะจากผู้อื่น

6.3 [บุญคุณ คือ มนุษย์] เป็นการทำความเข้าใจ “บุญคุณ” กับ ประสพการณ์ต่าง ๆ ของมนุษย์ พบถ้อยคำอุปลักษณะที่สะท้อนมโนทัศน์นี้ เช่น “บุญคุณที่เลี้ยงมา” “บุญคุณทรมาน” “นับถือคิดถึงบุญคุณ” “รู้จักบุญคุณ” “กลัวบุญคุณ” “จ้วงจาบบุญคุณ” “ละเมิดบุญคุณ” มีรายละเอียดดังนี้

- (30) ...ปีละครั้งที่ลูกหลานจะได้ไปเยี่ยมร่างของบรรพบุรุษที่แม่นสังขารท่านอาจ สูญสิ้นไปแล้ว แต่บุญคุณที่เลี้ยงลูกมาจนเติบโตใหญ่ยังคำฟ้าอยู่ชั่วนานาน...
(NACHM077, คลังข้อมูลภาษาไทยแห่งชาติ)

- (31) ...สิ่งที่ลี้คมฮวงเรียกกันว่า น้ำใจตอบแทนแก่มิตรสหาย บุญคุณนั้นกลับต้อง ทรมานเขาไปแทบไม่เป็นผู้เป็นคนเกือบก่อนชีวิต...
(NACSS034, คลังข้อมูลภาษาไทยแห่งชาติ)

- (32) ...ผู้ที่นับถือคิดถึงบุญคุณเจ้ากรุงธนบุรี ทั้งเจ้านายและขุนนางระดับสูงได้ถูก ประหารชีวิตมากกว่า ๔๐ คน...
(ACSS094, คลังข้อมูลภาษาไทยแห่งชาติ)

- (33) ...การอบรมเลี้ยงดูในสังคมชาวนาเป็นไปตามสบาย ไม่พิถีพิถันและเข้มงวด แต่จะสอนในเรื่องการเคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่ รู้จักบุญคุณพ่อ แม่ เคารพครู อาจารย์และพระ...
(ACSS135, คลังข้อมูลภาษาไทยแห่งชาติ)

- (34) ด้วยเกิดความลามถึงเพราะหึงหวง คนทั้งปวงเขาคิดริษยา จึงลักตัว
กล้วยบุญคุณบิดา ไปแรมป่าป้อมชีวินจะบรรลย์

(ACHM062, คลังข้อมูลภาษาไทยแห่งชาติ)

- (35) ...คู่กรณีในปัญหาเหล่านี้ก็คือพ่อแม่ ซึ่งเธอไม่ฟังที่จะจ้วงจาบ หรือละเมิด
ในบุญคุณ วิธีการจัดการปัญหาของพวกเธอจึงเน้นความอ่อนนุ่มล้วย...

(ACSS032, คลังข้อมูลภาษาไทยแห่งชาติ)

ตัวอย่างข้างต้นเห็นได้ว่าถ้อยคำอุปลักษณ์แสดงให้เห็นว่ากิริยาอาการของมนุษย์ได้นำมาใช้ในการอธิบาย “บุญคุณ” ในแง่มุมต่าง ๆ ทั้งนี้ ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่า ถ้อยคำอุปลักษณ์เกี่ยวกับบุญคุณที่สะท้อนมโนทัศน์นี้บางคำแสดงให้เห็นว่า “บุญคุณ” เป็นผู้ที่อยู่ในสถานะที่สูงกว่าจึงสามารถ “เลี้ยงดู” “ทรมาน” ผู้หนึ่ง และถูก “นับถือคิดถึง” “กลัว” หรือ “ละเมิด” จากอีกผู้หนึ่งได้ อีกทั้ง นอกจากตัวอย่างเหล่านี้จะเป็นถ้อยคำอุปลักษณ์แล้ว ผู้วิจัยเห็นว่าถ้อยคำอุปลักษณ์เหล่านี้ได้ผ่านกระบวนการนามนัย (metonymy) คือ การใช้สิ่งหนึ่งเพื่ออ้างถึงสิ่งหนึ่งที่เกี่ยวข้องกัน (Lakoff & Johnson, 1980, p. 35) มาก่อนที่จะใช้เป็นถ้อยคำอุปลักษณ์ด้วย กล่าวคือ ในเมื่อ “บุญคุณ” เป็นความอุปการะช่วยเหลือที่เกิดจากมนุษย์ จึงนำมาใช้ในการอ้างถึงมนุษย์ซึ่งเป็นผู้กระทำกริยานั้น จากนั้นจึงนำมาใช้เป็นถ้อยคำอุปลักษณ์เพื่ออธิบายความคิดเกี่ยวกับบุญคุณโดยเปรียบเทียบกับกิริยาอาการกระทำของมนุษย์ในแง่มุมต่าง ๆ ต่อไป มโนทัศน์นี้สามารถแสดงการถ่ายทอดของความหมายได้ดังนี้

แฉวงความหมายต้นทาง

[มนุษย์]

มนุษย์

กิริยาอาการกระทำของมนุษย์

แฉวงความหมายปลายทาง

[บุญคุณ]

บุญคุณ

การช่วยเหลือหรืออุปการะผู้อื่น

จากผลการศึกษาข้างต้นทำให้เห็นว่าผู้ใช้ภาษาไทยมีมโนทัศน์ต่อ “บุญคุณ” เปรียบเสมือนวัตถุที่สามารถรับจากผู้หนึ่งหรือให้แก่ผู้หนึ่งได้ เป็นวัตถุที่มีปริมาณและขนาด รวมทั้งเป็นวัตถุที่สามารถผูกมัดสิ่งหนึ่งเข้ากับสิ่งหนึ่ง อีกทั้ง ผู้ใช้ภาษาไทยยังมีมโนทัศน์ต่อ “บุญคุณ” ว่าเปรียบเสมือนเงินหรือทรัพย์สินที่ติดค้างระหว่างกัน ผู้รับบุญคุณจึงต้องชดใช้บุญคุณคืนกลับไปเพื่อให้ภาระหนี้ที่ติดค้างกันสิ้นสุดลง รวมทั้งมีมโนทัศน์ว่า “บุญคุณ” เปรียบเสมือนมนุษย์ที่สามารถทำกิจวาทกรรมในแง่มุมต่าง ๆ ได้

7. สรุปและอภิปรายผลการศึกษา

การศึกษาลักษณะเชิงมโนทัศน์เกี่ยวกับ “บุญคุณ” ในภาษาไทยโดยเก็บข้อมูลจากคลังข้อมูลภาษาไทยแห่งชาติ ภาควิชาภาษาศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ทำให้พบว่าผู้ใช้ภาษาไทยมีการใช้ถ้อยคำอุปลักษณะที่สะท้อนมโนทัศน์เกี่ยวกับ “บุญคุณ” 3 มโนทัศน์ ได้แก่ [บุญคุณ คือ วัตถุสิ่งของ] [บุญคุณ คือ หนี้] และ [บุญคุณ คือ มนุษย์] โดยมีมโนทัศน์ [บุญคุณ คือ วัตถุสิ่งของ] เป็นการทำความเข้าใจ “บุญคุณ” ในฐานะที่เป็นวัตถุที่จับต้องได้ ทั้งนี้ มโนทัศน์นี้พบมโนทัศน์ย่อย 4 มโนทัศน์ ได้แก่ [บุญคุณ คือ สิ่งที่ให้หรือรับ] เป็นการทำความเข้าใจ “บุญคุณ” ในฐานะสิ่งของที่สามารถรับจากผู้หนึ่งหรือมอบให้แก่ผู้หนึ่งได้ [บุญคุณ คือ วัตถุมีปริมาณ] เป็นการทำความเข้าใจ “บุญคุณ” กับวัตถุมีปริมาณ [บุญคุณ คือ วัตถุมีขนาด] เป็นการทำความเข้าใจบุญคุณกับวัตถุที่มีขนาดใหญ่หรือเล็ก และ [บุญคุณ คือ สิ่งผูกมัด] เป็นการทำความเข้าใจ “บุญคุณ” กับสิ่งที่ผูกมัดสิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่ง ส่วนอีกมโนทัศน์หนึ่งคือ [บุญคุณ คือ หนี้] เป็นการทำความเข้าใจ “บุญคุณ” กับหนี้ซึ่งเป็นสิ่งที่ติดค้างกันระหว่างสองฝ่าย และมีมโนทัศน์ [บุญคุณ คือ มนุษย์] เป็นการทำความเข้าใจบุญคุณโดยนำประสบการณ์ของมนุษย์ที่กระทำ

กิริยาต่าง ๆ ไปใช้อธิบายความคิดดังกล่าว ดังนั้น แนวคิดของโกทลี (Goatly, 1998) ว่าอุปลักษณ์มีหน้าที่ ในกรณีของ “บุญคุณ” นี่จึงเป็นการอธิบายความคิดที่เป็นนามธรรมโดยใช้แนวเทียบ (explanation and modelling) ด้วยการนำไปเปรียบเทียบกับมโนทัศน์ที่มนุษย์รู้จัก เข้าใจ และมีประสบการณ์มากกว่าดังที่ได้กล่าวไปข้างต้น

จากผลการศึกษาที่พบ มโนทัศน์ [บุญคุณ คือ วัตถุสิ่งของ] เป็นมโนทัศน์ที่พบความถี่มากที่สุด อาจเป็นได้ว่าแนวคิดดังกล่าวมีความเป็นนามธรรมจึงต้องนำประสบการณ์ที่เป็นรูปธรรมมาใช้ในการอธิบายทำความเข้าใจว่ามีปริมาณมากหรือน้อยอย่างไร มีขนาดใหญ่หรือเล็กอย่างไร สอดคล้องกับที่ปาลิตา ผลประดับเพ็ชร (2559, น. 72) กล่าวว่าผู้ใช้ภาษาไทยมักถ่ายโยงคุณสมบัติของวัตถุสิ่งของที่เป็นรูปธรรมจับต้องได้มาใช้กับสิ่งที่เข้าใจยาก ซับซ้อนมากกว่า ในที่นี้คือ “บุญคุณ” เป็นแนวคิด ที่มีสภาวะเป็นนามธรรม ดังนั้น ผู้ใช้ภาษาไทยจึงถ่ายโยงคุณสมบัติของวัตถุสิ่งของกับบุญคุณเพื่อทำความเข้าใจแนวคิดดังกล่าว ส่วนมโนทัศน์ [บุญคุณ คือ หนี้] แม้ว่าผู้ใช้ภาษาไทยส่วนหนึ่งจะไม่ได้เป็นหนี้ที่เกิดจากภาระติดค้างทางการเงิน แต่ก็สามารถรับรู้องค์ประกอบของการเป็นหนี้ได้ซึ่งประกอบด้วยเจ้าหนี้และลูกหนี้ นิติสัมพันธ์ และทรัพย์สินที่เกิดจากการกู้ยืม (รัชฎา วิวัฒน์เวช, 2532, น. 5) ในกรณีของ “หนี้บุญคุณ” จะเห็นว่า เจ้าหนี้ คือ ผู้ที่ทำการอันเป็นประโยชน์ต่อลูกหนี้หรือผู้รับบุญคุณ โดยเจ้าหนี้อยู่ในสถานภาพที่เหนือกว่าลูกหนี้จึงอยู่ในฐานะที่สามารถทวงหนี้ได้ และวิธีการชดเชยหนี้ในกรณีของหนี้บุญคุณคือการกระทำอันเป็นประโยชน์กลับคืนแก่ฝ่ายเจ้าหนี้หรือผู้ให้บุญคุณ

นอกจาก “บุญคุณ” จะสามารถอธิบายได้ด้วยแนวคิดอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์แล้ว ผู้วิจัยเห็นว่ายังอาจมีแนวคิดทางภาษาศาสตร์อื่น ๆ ที่สามารถอธิบายปรากฏการณ์นี้ได้ อีก คือ นามนัย (metonymy) ดังที่ได้กล่าวไปในส่วนผลการศึกษาแล้วว่า “บุญคุณ” คือ การกระทำอันเป็นการช่วยเหลือหรืออุปการะจากผู้อื่น การกระทำดังกล่าวอาจมีมากหรือน้อยครั้งขึ้นอยู่กับแต่ละบุคคล และผู้ใช้ภาษาไทยได้นำการกระทำเหล่านี้

มาอ้างถึงตัวบุคคลที่เป็นผู้กระทำการอุปการะนั้น ก่อนที่จะนำไปใช้เป็นถ้อยคำอุปลักษณะเพื่อทำความเข้าใจ “บุญคุณ” ในมโนทัศน์ [บุญคุณ คือ มนุษย์] การที่ถ้อยคำได้ผ่านกระบวนการนามนัยก่อนใช้เป็นถ้อยคำอุปลักษณะ สอดคล้องกับที่ ปาลิตา ผลประดับเพ็ชร (2560, น. 198) กล่าวว่า “นามนัยและอุปลักษณะเป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องสอดคล้องกัน” จึงเห็นได้ว่าแนวคิดทางภาษาศาสตร์ปริชานที่ได้กล่าวไป ได้แก่ อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ และนามนัย ได้เผยให้เห็นมโนทัศน์ที่ผู้ใช้ภาษามีต่อสิ่งหนึ่ง ใช้ทำความเข้าใจสิ่งหนึ่ง และสะท้อนวัฒนธรรมของแต่ละสังคมได้เป็นอย่างดี

เมื่อพิจารณาจตุรร่วมของทั้ง 3 มโนทัศน์เกี่ยวกับ “บุญคุณ” จะเห็นได้ว่า ผู้ให้ “บุญคุณ” ในฐานะที่บุญคุณเป็นวัตถุสิ่งของ เจ้าหนี้ในฐานะที่ให้หยิบยืมบุญคุณ และบุญคุณในฐานะมนุษย์ที่กระทำการรักษาอาการต่าง ๆ ล้วนอยู่ในสถานะที่เหนือกว่าผู้รับบุญคุณ ลูกหนี้ หรือผู้รับการอุปการะช่วยเหลือทั้งสิ้น ความสัมพันธ์ที่ไม่เท่าเทียมกันเช่นนี้ อาจเป็นไปได้ว่า แนวคิด “บุญคุณ” สัมพันธ์กับแนวคิด “ความเกรงใจ” ด้วย โดยความเกรงใจ หมายถึง ความสัมพันธ์ที่ฝ่ายหนึ่งมีสถานภาพทางสังคมสูงกว่าในลักษณะต่าง ๆ เช่น ผู้อุปถัมภ์-ผู้รับการอุปถัมภ์ ซึ่งเป็นหลักปฏิบัติที่เน้นความตระหนักเอาใจใส่ และแสดงความเคารพของผู้พูด เนื่องจากไม่ต้องการให้คำพูดหรือการกระทำของตนสร้างปัญหา บังคับ ครอบงำหรือขัดแย้งผู้อื่นอันจะทำให้การปฏิสัมพันธ์เป็นไปอย่างราบรื่น (ทงธรรม อินทจักร, 2553; Intachakra, 2012; Klausner, 1993; Komin, 1990) ดังจะเห็นได้จากงานวิจัยที่กล่าวถึงในตอนต้นว่าปัจจัยเรื่อง “บุญคุณ” มีผลต่อการแสดงหรือไม่แสดงวัจนกรรมของผู้ใช้ภาษาไทยอย่างไร นอกจากนี้ แนวคิดเรื่อง “บุญคุณ” ยังอาจสัมพันธ์กับแนวคิดเรื่อง “ความกตัญญู” ด้วย กล่าวคือ เมื่อบุคคลได้รับการอุปการะช่วยเหลือจากผู้อื่นแล้ว ก็จะเกิดเป็นความสัมพันธ์ที่ผูกมัดระหว่างสองฝ่าย โดยฝ่ายที่รับบุญคุณจะต้องตระหนักและสำนึกในอุปการะหรือบุญคุณของผู้อื่น สิ่งอื่นที่มีต่อตน แล้วกระทำตอบแทนอย่างถูกต้องเหมาะสม (อำนาจ สงวนกลาง, 2563, น. 122; Klausner, 1993, p. 275)

แนวคิด “อุปลักษณเชิงมโนทัศน์” ได้เผยให้เห็นวิธีที่ผู้ใช้ภาษาในสังคมทำความเข้าใจต่อความคิดหรือประสบการณ์ที่เป็นนามธรรมอย่างไร จึงน่าจะเป็นไปได้ว่าอีกหลากหลายแนวคิดในสังคมไทยอาจสามารถอธิบายได้ด้วยแนวคิดนี้ในฐานะที่ภาษาเป็นเครื่องสะท้อนมโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษาในสังคม ส่วนแนวคิดเรื่อง “บุญคุณ” อันเป็นแนวคิดที่เป็นลักษณะเฉพาะแนวคิดหนึ่งในสังคมไทยเช่นเดียวกับหลายแนวคิดที่เคยมีผู้ศึกษาไว้ก่อนหน้านี้ อาทิ “กิเลส” “กรรม” จึงหวังเป็นอย่างยิ่งว่างานวิจัยนี้จะสามารถช่วยตอบคำถามในการอธิบายแนวคิดนี้ว่า “บุญคุณ” คืออะไร ผู้ใช้ภาษาไทยมีมโนทัศน์ต่อ “บุญคุณ” อย่างไร และเหตุใด “บุญคุณ” จึงมีอิทธิพลกับการปฏิสัมพันธ์ของผู้ใช้ภาษาไทยรวมไปถึงพฤติกรรมการใช้ภาษา ทั้งนี้จะเป็นประโยชน์แก่ผู้เรียนภาษาไทยในฐานะภาษาต่างประเทศในการทำความเข้าใจแนวคิดที่มีความเฉพาะในสังคมไทยแนวคิดนี้ด้วยเช่นกัน

เอกสารอ้างอิง

- จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, คณะอักษรศาสตร์, ภาควิชาภาษาศาสตร์. (ม.ป.ป.). *ถาม-ตอบ ปัญหา*. สืบค้นเมื่อวันที่ 5 เมษายน 2565, จาก <https://www.arts.chula.ac.th/ling/tnc/faq/>
- ชาญวิทย์ ยาวุธธา. (2555). แนวคิดเรื่อง “บุญคุณ” กับวัจนกรรม 3 ชนิดในสังคมไทย [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต]. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทรงธรรม อินทจักร. (2553). ความสุภาพ ความเกรงใจ และวัจนปฏิบัติศาสตร์ปลดพันธนาการ. *วารสารภาษาและภาษาศาสตร์*, 29(1), 17-42.
- ปาไลตา ผลประดับเพชร. (2559). อุปลักษณะเชิงรูปธรรม (Ontological Metaphor) ในภาษาไทย. *รมยสาร*, 14(1), 65-73.
- ปาไลตา ผลประดับเพชร. (2560). นามนัยในภาษาไทย. *วรรณวิทัศน์*, 17, 188-218.
- รัชฎา วิวัฒนเวช. (2532). *ถาม-ตอบ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยหนี้* (พิมพ์ครั้งที่ 3). สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554*. นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น.
- วุฒินันท์ แก้วจันทร์เกตุ. (2555). กิเลส: การศึกษาอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ในภาษาไทย. *วารสารมนุษยศาสตร์*, 19(2), 24-41.
- สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. (14 กรกฎาคม 2552). *บุญคุณ*. <http://legacy.orst.go.th/?knowledge=บุญคุณ-๑๔-กรกฎาคม-๒๕๕๒>
- สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. (2560). *พจนานุกรมศัพท์ภาษาศาสตร์ (ภาษาศาสตร์ทั่วไป)*. ราชบัณฑิตยสภา.
- เอกพล ดวงศรี. (2560). กรรม: อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ที่สะท้อนความเชื่อในสังคมไทย. *วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา*, 10(1), 86-102.

- อำนาจ สงวนกลาง. (2563). การศึกษาวิเคราะห์ความกตัญญูกตเวทีในพระพุทธศาสนา
เถรวาท. *ธรรมธารา วารสารวิชาการทางพระพุทธศาสนา*, 7(1), 101-130.
- Goatly, A. (1998). *the Language of Metaphors*. Routledge.
- Intachakra, S. (2012). Politeness motivated by the 'heart' and 'binary rationality'
in Thai culture. *Journal of Pragmatics*, 44(5), 619-635.
- Klausner, W. J. (1993). *Reflections on Thai culture* (4th ed.). The Siam Society.
- Komin, S. (1990). *National character in the Thai nine values orientations*.
[http://www.thaisunset.com/downloads/Suntaree%20Komin%20Thai%
20National%20Character.pdf](http://www.thaisunset.com/downloads/Suntaree%20Komin%20Thai%20National%20Character.pdf)
- Kövecses, Z. (2010). *Metaphors: A practical introduction* (2nd ed.). Oxford University
Press.
- Lakoff, G., & Johnson, M. (1980). *Metaphors we live by*. The University of Chicago
Press.
- Panpothong, N., & Phakdeephasook, S. (2008). *The concept of 'Bunkhun' and
Thai ways of speech behaviors: The case of responding to thanks*
[Unpublished manuscript]. Department of Thai, Faculty of Arts, Chulalongkorn
University.